

تحلیل وضعیت تعاونی‌های کشاورزی استان کرمانشاه با
بهره‌برداری از روش فراتحلیل

Status of agricultural cooperatives in Kermanshah
using meta-analysis techniques

طاهره ملکی^{۱*}، فاطمه ساسانی^۲، ماریه صحرائی^۳

۱دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی، ۲دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی

۳دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی

E-mail: Fateme.sasani@yahoo.com

* نویسنده مسئول

چکیده

بررسی عامل‌های مؤثر بر موفقیت و شکست تعاونی‌ها یکی از موضوعاتی است که به کرات در پایان نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی مورد بررسی قرار گرفته است. اما تأثیر این بررسی‌های بر روند کاری تعاونی‌ها و برنامه ریزی مرتبط با تعاونی، از جمله مباحثی است که مورد غفلت واقع شده است. شاید این غفلت از این برای باشد که تصور می‌شود بازبینی بررسی‌های گوناگون در حوزه‌ی موضوعی مشترک با نتایج ناهم‌ساز و پراکنده، نوعی سوء پیشینه برای محققان محسوب می‌شود. اما در حقیقت ارزیابی و داوری پروژه‌های متعدد انجام شده در ارتباط با تعاونی‌ها (فراتحلیل عملکرد تعاونی‌ها) می‌تواند از ابزار مهم در توسعه، تکوین و مسیردهی به به پژوهش‌ها و برنامه ریزی‌های آتی باشد. عبارت دیگر، جمع‌آوری یافته‌های پژوهشی از بررسی‌های منفرد، پراکنده در ارتباط با تعاونی‌ها، به منظور یکپارچه‌سازی یافته‌ها و جمع‌بندی نهایی مبتنی بر تشخیص موفق بودن یا نبودن تعاونی‌ها، برای بهره‌برداری‌های علمی و کاربردی از یک سو و جلوگیری از دوباره کاری‌ها و انجام تحقیقات مشابه در این زمینه از سوی دیگر، از جمله ضرورت‌هایی بود که ما را به انجام این بررسی واداشت. در این پژوهش تمامی پایان‌نامه‌های دانشجویی و طرح‌های پژوهشی اداره کل تعاون استان کرمانشاه، با بهره‌برداری از کلیدواژه‌های حساس و استاندارد مانند: پرسش‌ها، فرضیه‌ها، جامعه آماری، روش آماری و ... مرور شد (N=80). سپس ۱۰ مورد که دارای معیار ورود به پژوهش بودند، با بهره‌برداری از روش نمونه‌گیری هدفمند (Cohen, 2000) گزینش شدند. به علت درآمیخته بودن روش‌های تحقیق در اسناد و مدارک موجود در این زمینه، از شیوه‌ی کمی برای تعیین عامل‌های مؤثر بر موفقیت (محاسبه‌ی اندازه اثرگذاری) و از شیوه‌ی کیفی (تحلیل محتوا) برای تعیین عامل‌های مؤثر بر ناکارآمدی تعاونی‌ها بهره‌برداری شد. نتایج به‌دست آمده از پژوهش نشان داد که بهره‌مندی اعضا و مدیران تعاونی از دوره‌های آموزشی، شناخت و اعتقاد اعضا به اصول و فرهنگ تعاونی، سازماندهی مناسب اعضا (اندازه اثرگذاری بالای ۰/۵) از جمله عامل‌های مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها در بررسی‌های کمی و نارسایی‌ها مربوط به اعتبارات بانکی، نبود پشتیبانی دولت، کمبود نقدینگی مهم‌ترین عامل‌های مؤثر بر ناکارآمدی تعاونی‌ها در بررسی‌های کیفی می‌باشد.

واژه های کلیدی: فراتحلیل، تعاونی کشاورزی، اندازه اثرگذاری، تحلیل محتوا، موفقیت و نبود موفقیت.

Abstract

The factors influencing the success or failure of agricultural cooperatives have been emphasized in graduate students' thesis and diverse research reports. Moreover, the results of these studies are somewhat contradictory. In other words, some studies claim that cooperatives are successful and some emphasize that they are not meeting what is expected of them. Therefore, this meta-analysis sought to investigate the factors that influence the success and failure of agricultural and rural cooperatives. The unit of analysis included master thesis as well as research reports related to cooperatives. Overall, 10 thesis and research reports identified as appropriate for the purpose of meta-analysis. For quantitative analysis effect size reported was used as criteria in the analysis. For qualitative analysis, content analysis was used to determine success and failure of agricultural and rural cooperatives. Quantitative analysis showed that training of cooperative members and managers, members' belief in cooperative principles, and organizing members were influential in cooperative success. Moreover, qualitative analysis showed that access to credit, lack of government support, and lack of cash were most influential in efficacy of cooperatives.

Key Words: meta-analysis, agricultural cooperatives, effect size, content analysis, success&failure.

مقدمه

با توجه به اهمیت تعاونی‌های کشاورزی، پژوهش‌های گسترده‌ای در این زمینه توسط مراکز پژوهشی و دانشگاهی در قالب پروژه‌های تحقیقاتی و پایان نامه ای صورت گرفته است. در این میان دغدغه‌ی اصلی بعضی از این پژوهش‌ها یافتن عامل‌های مؤثر بر موفقیت و نبود موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی بوده است. در واقع هریک از این محققان کوشش نموده‌اند تا عامل‌هایی که بیشترین نقش را در این زمینه ایفا می‌کنند، شناسایی و برنامه‌ریزی‌های آینده را برای افزایش موفقیت تعاونی بر مبنای این عامل‌ها قرار دهند. اما در

شناسایی این متغیرها گاهی اوقات ناهماهنگی بین نتایج پژوهش‌های گوناگون به وجود آمده است. بدین معنی که برخی از این پژوهش‌ها به فرضیه یکسانی پرداخته اند ولی در شناسایی متغیرهای مستقل (هریک از عوامل‌های مؤثر موفقیت یا نبود موفقیت تعاونی) و میزان تأثیر آنها بر روی متغیر وابسته (موفقیت یا موفق نشدن تعاونی‌های کشاورزی) به نتایج گوناگون آماری دست یافته‌اند. لذا ضرورت داوری در زمینه این بررسی‌های امری مهم تلقی می‌شود. اما متأسفانه باید اظهار داشت هرچند داوری این پژوهش‌ها برای دستیابی به توسعه پایدار تعاونی‌های کشاورزی و مسيردهی به به پژوهش‌های آینده اهمیت فراوانی دارد، اما برغم اهمیت اینگونه بررسی‌های، تاکنون توجه چندانی به داوری این پروژه‌ها نشده است. بنابراین، انجام به پژوهش‌های فراتحلیل در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد. در واقع فراتحلیل روشی آماری برای پاسخ به ناهمگونی‌های نتایج آماری بررسی‌های مختلف و یک دست کردن تلاش‌های پژوهشی می‌باشد. می‌توان گفت فراتحلیل در حوزه‌ی بررسی‌هایی جهان امروز جایگاه ویژه‌ای دارد. بهره‌برداری از برآیند یافته‌های پژوهشی مختلف برای برنامه‌ریزی‌های آینده از مهم‌ترین عامل‌هایی است که موجب اهمیت این نوع بررسی‌ها شده است. به عبارت دیگر رویارویی یافته‌های پژوهش‌های مرتبط با عوامل‌های مؤثر بر موفقیت و موفق نشدن تعاونی‌های کشاورزی به منظور دریافت پایایی و آزمون تطبیق‌پذیری آنان در حوزه‌ی واقعیت برای بررسی روایی این به پژوهش‌ها از جمله عامل‌های مهمی است که موجب توسعه و تکوین حوزه بررسی‌های مرتبط با تعاونی‌ها می‌شود. در واقع می‌توان اینگونه گفت که بررسی فراتحلیلی از سویی موجب جلوگیری از دوباره‌کاری‌ها و انجام پژوهش‌های مشابه شده و از سوی دیگر به برنامه‌ریزان و سیاستگذاران در تصمیم‌گیری‌های آتی کمک می‌کند. حال با توجه به ضرورت تحقیق، این بررسی در راستای بررسی عوامل‌های مؤثر بر موفقیت و موفق نشدن تعاونی‌های تولیدی استان کرمانشاه در قالب رویکردی فراتحلیل صورت گرفت.

مبانی نظری این پژوهش

بحث‌های مربوط به فراتحلیل در سه دهه اخیر در نشست‌های علمی سراسر جهان مورد توجه بسیاری از دانشمندان و حتی سیاستگذاران بوده است. با توجه به اهمیت این روش، به طور خلاصه به مبانی نظری آن پرداخته شده است. به طور کلی می‌توان گفت که شیوه‌های گوناگون ترکیب تحقیقات، نزدیک به حدود یک قرن پیش آغاز و مرحله به مرحله مورد نقد واقع شده و در نهایت فراتحلیل تبدیل به یک مکمل مهم روش‌های سنتی مرور تحقیقات شده است (هدجز، ۱۹۸۲). البته روش‌های ترکیب تحقیقات از روش‌های ضعیفی مانند مرور روایتی آغاز شد و در نهایت به صورت منسجم و کاملاً متفاوت توسعه یافت. در دهه ی ۱۹۶۰ روزنتال از طریق بسط و توسعه روش‌هایی که پیشاً مطرح شده بودند، شروع به ترکیب و مقایسه‌ی نتایج احتمالات جداگانه نمود تا اینکه در اواخر دهه ی ۱۹۷۰ گلاس در مقاله ای اصطلاح "فراتحلیل" را مورد بهره‌برداری قرار داد.

فراتحلیل می‌تواند گزارش‌های گوناگون و پژوهشی، نوشته‌های بلا تکلیف و بدون بهره‌برداری بایگانی کتابخانه‌ها، مراکز پژوهشی سازمان‌ها و دستگاه‌ها را از سرگردانی نجات دهد (هومن، ۱۳۸۷). فرآیند فراتحلیل بیش از یک فن آماری، یک روش‌شناسی برای بررسی نظام‌دار مجموعه‌ای از پژوهش‌ها، صورت بندی دقیق فرضیه‌ها، انجام یک جستجوی جامع، ثبت و نگهداری ترکیب آماری داده‌ها و اندازه‌های اثرگذاری‌های به دست آمده از بررسی‌های بی‌شمار، جستجوی تعدیل‌کننده‌ها برای تبیین اثرگذاری‌های مورد نظر و گزارش نتایج است (سهرابی فرد، ۱۳۸۵). حال با توجه به این که این پژوهش پژوهشی فراتحلیل در زمینه عامل‌های مؤثر بر موفقیت و موفق نشدن تعاونی‌های کشاورزی می‌باشد، در ادامه به گزیده‌ای از بررسی‌های پیشین در این زمینه اشاره خواهیم کرد:

شیرانی (۱۳۶۸) بر این باور است که تعاونی‌ها نهاده‌هایی اقتصادی- اجتماعی‌اند که از گردهمایی انسان‌ها تشکیل و به شیوه مردم‌سالار اداره می‌شوند و هر نهاد اقتصادی- اجتماعی از جمله تعاونی‌ها بایستی برای موفقیت و بهبود کارکرد خود برنامه‌ریزی کنند. در این شکل‌ها اعضاء نقش مهمی در تصمیم‌گیری، سیاستگذاری و تعیین راهبرد دارند، بنابراین

جلب مشارکت و تقویت روحیه‌ی تعاون و همکاری در بین آنان تأثیر فراوانی در موفقیت تعاونی‌ها دارد. اونال (۲۰۰۸) نیز در تحقیقی با عنوان مقایسه تعاونی‌های موفق و ناموفق در منطقه اثری ترکیه به این نتیجه رسید که مهم‌ترین عامل‌های تأثیرگذار بر شکست این تعاونی‌ها، نبود همبستگی میان اعضا، نبود سرمایه‌گذاری، پایین بودن سطح سواد اعضا و مدیران تعاونی، نبود مدیر لایق و ناکافی بودن پشتیبانی‌های دولتی بوده است. عبداللهی (۱۳۷۷) در بررسی‌های خود در زمینه تعاونی‌های تولید به این نتیجه رسید که در زمینه اقتصادی عامل‌هایی مانند: سودسرانه، کاهش هزینه‌ها، رشد تولید و افزایش درآمد در زمینه اجتماعی، در زمینه فرهنگی: ارتقای سطح آگاهی و رشد شخصیتی. در زمینه فنی: یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی، به‌زراعی و بهره‌برداری مناسب از فنون و نهاده‌های کشاورزی و در زمینه زیست محیطی: بهره‌برداری بهینه از منابع، جلوگیری از ضایعات و آلودگی در موفقیت تعاونی مؤثر است. زرافشانی (۱۳۸۶) در تحقیقی، روابط اعضا با مدیرعامل و هیئت مدیره را در حد متوسط گزارش کرده‌اند و بومی بودن مدیرعامل را تا حد زیادی در موفقیت تعاونی مؤثر دانسته‌اند و بر این باورند که با افزایش رضایت از پیامدهای اقتصادی و مشارکتی تعاونی تولید و خدمات تعاونی، میزان موفقیت تعاونی افزایش می‌یابد.

رزوا و همکاران (۲۰۰۰) عامل‌هایی مانند روحیه فردگرایی، نبود همکاری اعضا، نبود آگاهی اعضا، غفلت از اصول تعاون، ضعف مدیریت و نبود مسئولیت‌پذیری در اعضا و نارسایی‌های مالی را از دلایل موفق نشدن تعاونی‌ها می‌داند. همچنین آقاجانی و رزنه (۱۳۸۰) اظهار میدارد که نبود موفقیت شرکت‌های تعاونی به عامل‌هایی مانند: نبود آشنایی اعضا با فلسفه‌ی تعاون، ایجاد و کارکرد تعاونی، نبود آموزش کافی، نبود آشنایی با روش‌های بهره‌برداری بستگی دارد. در بسیاری از پژوهش‌های صورت گرفته از جمله در پژوهش‌های آقاجانی و رزنه (۱۳۸۰)، امینی و صفری شالی (۱۳۸۱)، امینی و همکاران (۱۳۸۱)، امینی و رمضان‌ی (۱۳۸۵) آموزش بعنوان یکی از عامل‌های مؤثر بر موفقیت تعاونی‌ها معرفی شده است. پای‌بند نبودن اعضا به تعاونی، متعهد نبودن به اصول تعاونی، ناتوانی در برقراری میانه‌روی در علائق اعضا، نبود مدیریت با اقتدار و انتظارات زیاد اعضا از تعاونی از

مانع‌های اصلی نبود موفقیت در تعاونی‌های کشاورزی می‌باشد (یهودیان، ۲۰۰۰). ویژگی‌های اجتماعی نیروی انسانی درون شرکت (کارکنان، کارگران، اعضاء، مدیران) مانند میزان شناخت، مشارکت، آگاهی، سطح سواد، کیفیت نیروی انسانی و آشنایی با هدف‌های سازمان و همچنین نقش سیاست‌های دولت و غیره در موفقیت تعاونی‌ها مؤثر است (دفتر بین‌المللی کار ILO، ۲۰۰۰). آمودئو (۲۰۰۱) بر این باور است ارتقاء دانش اعضاء تعاونی از مهم‌ترین عامل‌های مؤثر در موفقیت تعاونی‌هاست.

نداشتن تجربه، نبود راهبرد مشخص و روشن، مدیریت نادرست از دلایل نبود موفقیت تعاونی‌هاست اما نظارت همه‌ی اعضا به دلیل افزایش ضریب اطمینان و اعتماد باعث موفقیت و پایداری تعاونی می‌شود (گاینانی، ۲۰۰۰).

پراکاش (۱۳۷۷) با تحلیل داده‌های به دست آمده از بررسی خود نشان داد که متغیرهای پشتیبانی مالی دولت، پایین بودن مدت زمان دریافت وام، پایین بودن نرخ سود وام، ارتباط عاطفی و درونی اعضاء، بازاریابی مناسب، تجهیزات و امکانات پیشرفته، جوانی اعضاء تعاونی و تعدیل در اقساط وام دریافتی با انگیزه‌ی پیشرفته و موفقیت مدیران تعاونی‌ها ارتباط معنی‌داری دارد. بررسی بررسی‌های پیشین نشان می‌دهد که هر کدام از محققان تعاونی عامل‌های مختلفی را در نبود موفقیت یا موفقیت تعاونی‌های کشاورزی دخیل می‌دانند. اما اینکه از مجموع این عامل‌های مؤثر کدام عامل‌ها نقش مهم‌تری را در این زمینه ایفا می‌کنند پرسشی است که این پژوهش با بهره‌برداری از روش فراتحلیل در صدد پاسخ دادن به آن برآمده است.

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نوع تحقیقات اسنادی است. در بررسی‌های اسنادی، به طور اصولی فیش‌برداری از اسناد و مدارک نگاشته شده شیوه اصلی جمع‌آوری داده‌ها به شمار می‌آید. اما در بررسی‌های فراتحلیل از آنجا که چارچوب و چگونگی استخراج مطالب از پیش به طور کامل مشخص می‌شود، فیش‌برداری با بهره‌برداری از فیش‌ها یا فرم‌های از پیش طراحی شده انجام می‌شود. در این تحقیق بر پایه معیارهای مورد نظر در فراتحلیل و نیز پرسش‌ها و هدف‌های

تحقیق، یک فرم جمع آوری داده‌ها تهیه و تدوین شد و داده‌های مورد نظر با بهره‌برداری از آن جمع‌آوری شد. جامعه آماری این تحقیق شامل همه پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد دانشگاه رازی، پیام نور، آزاد و غیر انتفاعی و طرح‌های پژوهشی موجود در استان کرمانشاه می‌باشد که از میان آنان پژوهش‌هایی که مرتبط با موضوع تحقیق بود وارد فرآیند فرا تحلیل شدند ($n=10$).

لازم به یادآوری است که از آنجایی که در پژوهش‌های موجود از روش‌های کیفی برای تعیین عامل‌های مؤثر بر نبود موفقیت تعاونی‌ها استفاده شده بود، پژوهشگر در صدد آن برآمد تا از روش تحلیل محتوای کیفی (Qualitative content Analyze) برای تعیین درجه اهمیت این عامل‌ها استفاده کند. تحلیل محتوای کیفی نگاه عمیق‌تری به واژه‌ها و عبارات داده‌های کیفی دارد (برلسون، 1959). در مرحله اول عامل‌های مؤثر بر نبود موفقیت بعنوان واحد تحلیل گزینش شدند (کرپندورف، 2004)، سپس همه داده‌ها در مورد عامل‌های مؤثر بر شکست جمع‌آوری و خلاصه شد و در مرحله بعد کدگذاری شدند و سپس همه عامل‌ها بر پایه فراوانی‌های تکرار (استاکز، 2003) و (ریدر، 2007)، در جدول شماره (5) مرتب شدند. همچنین به منظور تعیین عامل‌های مؤثر بر موفقیت تعاونی از روش تعیین اندازه اثرگذاری (Effect size) استفاده شد. اندازه اثرگذاری نشان دهنده میزان یا درجه حضور پدیده در جامعه است و هر چه اندازه اثرگذاری بزرگتر باشد، درجه حضور پدیده هم بیشتر است (ازکیا، 1385). دلیل محاسبه اندازه اثرگذاری این است که می‌خواهیم در فراتحلیل به پژوهش‌هایی که دقیق‌تر هستند وزن بیشتری بدهیم (هاشم زهی، 1390). برای تفسیر شدت معناداری اندازه اثرگذاری‌های به دست آمده برای هر یک از عامل‌های مؤثر بر موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی، از مقیاس تفسیر اندازه اثرگذاری کوهن (2007) استفاده شد (جدول شماره 2). اندازه اثرگذاری آماره‌های محاسبه شده در تحقیقات با استفاده از فرمول‌های زیر به دست آمد (جدول شماره 1):

جدول شماره ۱ - روش‌های به دست آوردن فرمول اندازه اثرگذاری با بهره‌برداری از آماره‌های

مختلف

توضیحات	فرمول تبدیل به r	شاخص به کار رفته در آزمون
-	$r = \frac{2r}{\sqrt{1-r^2}}$	همبستگی r
این فرمول برای df=1 کاربرد دارد	$r = \frac{F}{\sqrt{F+df}}$	آزمون F
این فرمول برای t مستقل و وابسته کاربرد دارد	$r = \frac{t^2}{\sqrt{t^2+df}}$	این فرمول برای t همبسته و مستقل کاربرد دارد

جدول شماره ۲ - مقیاس‌های تفسیر اندازه اثرگذاری (کوهن ۲۰۰۷)

تفسیر اندازه اثرگذاری	r (اندازه اثرگذاری)
خیلی زیاد	$1.0/ r \leq$
زیاد	1.0/51
متوسط	1.0/31
کم	$\leq 1.0/1$

یافته‌های پژوهش

همان‌طور که از یافته‌های توصیفی جدول (۳) برمی‌آید، به پژوهش‌های مرتبط با عامل‌های مؤثر بر موفقیت و نبود موفقیت تعاونی‌های کشاورزی در محدوده‌ی این پژوهش، در فاصله‌ی بین سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۰ صورت گرفته‌اند. جامعه آماری این پژوهش‌ها به صورت تقریبی ۴۶۵۱ نفر از اعضای تعاونی‌های کشاورزی بودند. همه‌ی پژوهش‌های انجام شده دارای هدف کاربردی و ابزار گردآوری داده در بیشتر آنان از نوع پرسشنامه بود. به‌علاوه از داده‌های جدول (۳) می‌توان نتیجه گرفت که روش نمونه‌گیری بیشتر این بررسی‌های به صورت نمونه‌گیری تصادفی بوده است. دیگر آماره‌های توصیفی در جدول شماره (۳) بیان می‌شود:

جدول شماره ۳ - ویژگی‌های توصیفی اسناد بررسی شده

ردیف	عنوان	نام پدیدآورنده	نام استاد راهنما	سال نگارش	رشته تحصیلی نگارنده	جامعه مورد بررسی	شمار نمونه	روش نمونه گیری	روش داده ها و نوع بررسی
۱	بررسی عوامل های مؤثر بر موفقیت تعاونی های شیلات استان کرمانشاه	حشمت مرادی	دکتر حسین آگهی	۱۳۸۹	ترویج و آموزش کشاورزی	اعضای تعاونی های شیلات استان کرمانشاه	۱۰۲ نفر	سرشماری	پرسشنامه - کاربردی
۲	بررسی و تحلیل نظام بهره برداری تعاونی های روستایی در شهرستان سرپل ذهاب	علیرضا پورشرف	دکتر محمدرضا همزه ای	۱۳۸۸	توسعه روستایی	۵ تعاونی تولید روستایی شهرستان سرپل ذهاب (N=60)	-	هدفمند	مصاحبه نیمه ساختارمند - کاربردی
۳	واکاوای عامل های بازدارنده ی توسعه تعاونی های کشاورزی در استان ایلام، شهرستان دهلران	اقدس ولی زاده	دکتر حسین آگهی	۱۳۸۹	توسعه روستایی	شرکت های تعاونی کشاورزی شهرستان دهلران	-	-	مشاهده، مصاحبه، بحث گروهی - کاربردی
۴	بررسی عوامل های مؤثر بر موفقیت تعاونی های تولیدی محصولات خارج از فصل استان کرمانشاه	شهره کرمی	دکتر حسین آگهی	۱۳۸۸	ترویج و آموزش کشاورزی	۷۴ واحد تعاونی تولیدی با ۵۳۰ نفر عضو	۲۲۰ نفر از اعضای تعاونی های مذکور	طبقه ای تصادفی	پرسشنامه - کاربردی
۵	آسیب شناسی شرکت های تعاونی محصولات گلخانه ای استان کرمانشاه	مهندس شهره گراوند - دکتر امیرحسین علی بیگی	-	۱۳۹۰	توسعه روستایی - دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه رازی	مدیران عامل شرکت های تعاونی گلخانه ای فعال و راکد در استان کرمانشاه	۵۰ نفر از مدیران عامل شرکت های مذکور	-	-
۶	تعیین ضرورت های شکل گیری تعاونی دانش آموختگان کشاورزی	وحید علی آبادی	دکتر امیرحسین علی بیگی	۱۳۸۹	ترویج و آموزش کشاورزی	تشکل های فنی - مشاوره ای کشاورزی شهرستان کرمانشاه N=490	۲۴۱ نفر از اعضای تشکل های مذکور	تصادفی نظاماتیک	پرسشنامه - کاربردی

۷	بررسی میزان موفقیت فنی و اجتماعی تعاونی‌های تولید روستایی استان کرمانشاه	فاروق رستمی تبار	دکتر کیومرث زرافشانی	۱۳۸۶	توسعه روستایی	کشاورزان عضو تعاونی روستایی (N=1439)	۳۱ نفر از اعضای تعاونی‌های مذکور	طبقه ای تصادفی	پرسشنامه -
۸	واکاوی عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های روستایی شهرستان کرمانشاه	سید علی نکویی نایینی	دکتر امیرحسین علی بیگی	۱۳۸۵	توسعه روستایی	کلیه شرکت‌های تعاونی روستایی شهرستان کرمانشاه (N=1500)	۳۷۲ نفر از اعضای شرکت‌های مذکور	تصادفی نظاماتیک	پرسشنامه -
۹	بررسی عوامل مؤثر بر توسعه تعاونی‌های تولیدی کشاورزی در پیشبرد سیاست‌های اصل ۴۴	اکرم بیناییان	دکتر حسین آگهی	۱۳۸۸	توسعه روستایی	اعضای هیئت مدیری تعاونی‌های تولیدی کشاورزی شهرستان کرمانشاه (N=692)	۲۴۹ نفر از اعضای تعاونی‌های مذکور	طبقه ای تصادفی	پرسشنامه - کاربردی
۱۰	بررسی علل رکود تعاونی‌های راکد بخش کشاورزی شهرستان کرمانشاه	اصلاح غفاری بیستونی		۱۳۸۹	اقتصاد کشاورزی	کلیه شرکت‌های تعاونی کشاورزی شهرستان کرمانشاه	اعضای شرکت‌های تعاونی مذکور	تصادفی	-

بر پایه یافته‌های پژوهش، عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی‌های کشاورزی، به ترتیب

اولویت به قرار زیر می‌باشند (جدول شماره ۴):

جدول شماره ۴ - عوامل مؤثر بر موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی

ردیف	عامل	اندازه اثرگذاری
۱	بهره‌مندی اعضا و مدیران تعاونی از دوره های آموزشی	۱/۰۲
۲	سازماندهی مناسب اعضا	۰/۹۸

۰/۹۷	بالا بودن پیشینه‌ی کار و تجربه‌ی مدیر	۳
۰/۹۶	آشنایی و شناخت اعضاء و مدیران تعاونی با فرهنگ و اصول تعاونی	۴
۰/۹۵	برخوردارى از انگیزه‌ی لازم برای تشکیل تعاونی و عضویت در آن	۵
۰/۹۱	توانایی ایجاد ابتکار و نوآوری	۶
۰/۸۷	بالا بودن سطح تحصیلات اعضا و مدیران تعاونی	۷
۰/۸۷	مشارکت اعضاء تعاونی در تصمیم‌گیری‌ها	۸
۰/۶۶	رضایت اعضا از تعاونی	۹
۰/۵۹	بالا بودن میزان خطرپذیری بین اعضا و مدیران تعاونی	۱۰
۰/۵۸	توانایی در مدیریت فرصت‌ها و تهدیدها	۱۱
۰/۵۵	بازاریابی مناسب	۱۲
۰/۵۴	بالا بودن میزان مهارت و تخصص مدیر	۱۳
۰/۴۷	داشتن ارتباط و تعامل با دیگر سازمان‌ها و تعاونی‌ها	۱۴
۰/۴۶	ایجاد روحیه‌ی همکاری بین اعضا و ایجاد روابط بین گروهی	۱۵
۰/۴۳	توجه به نظرات دیگران و خودداری از فردمحوری	۱۶
۰/۳۷	بالا بودن پیشینه و مدت عضویت اعضا	۱۷
۰/۳۲	بالا بودن میزان سرمایه اعضا	۱۸
۰/۳۱	وجود زیرساخت‌های ارتباطی از قبیل جاده، امکانات مخابراتی و...	۱۹
۰/۳۱	وجود منابع طبیعی مانند خاک، آب و... در منطقه	۲۰
۰/۳۰	بیمه کردن اعضاء تعاونی	۲۱
۰/۰۹	مشارکت اقتصادی اعضا	۲۲
۰/۰۹	بهره‌مندی از مشاوره‌های تخصصی	۲۳
۰/۰۶	آسان کردن بهره‌برداری از تسهیلات بانکی کم بهره با دوره‌ی بازپرداخت طولانی	۲۴
۰/۰۵	عملکرد و حساسی سازمان تعاون	۲۵

بنابر داده‌های ارائه شده در جدول شماره (۴) و طبق بازه‌ی شدت معناداری اندازه اثرگذاری کوهن، می‌توان چنین گفت که عامل‌هایی همچون بهره‌مندی اعضا و مدیران تعاونی از دوره‌های آموزشی، سازماندهی مناسب اعضا، بالا بودن پیشینه و تجربه‌ی کاری مدیر،

آشنایی و شناخت اعضا و مدیران تعاونی با فرهنگ و اصول تعاونی، برخورداری از انگیزه‌ی لازم برای تشکیل تعاونی و عضویت در آن، توانایی ایجاد ابتکار و نوآوری، بالا بودن سطح تحصیلات اعضا و مدیران تعاونی و مشارکت اعضای تعاونی در تصمیم‌گیری‌ها از جمله عامل‌هایی هستند که با اندازه اثرگذاری بالای ۰/۷. تأثیر قابل توجهی بر روی میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی داشته‌اند. همچنین با توجه به مقیاس کوهن منطقی است که عامل‌های شماره ۹ تا ۱۳ جدول بالا با اندازه اثرگذاری بین ۰/۵ تا ۰/۷. را در گروه عامل‌هایی دانست که تأثیر زیادی بر روی میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی داشته‌اند و عامل‌های شماره ۱۴ تا ۲۱ همین جدول با اندازه اثرگذاری بین ۰/۵ تا ۰/۳۱. عامل‌هایی هستند که دارای میزان تأثیر متوسطی بر روی موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی می‌باشند و نیز عامل‌های شماره ۲۲ تا ۲۵ جدول شماره (۴) عامل‌هایی هستند که کمترین تأثیر را بر روی میزان موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی داشته‌اند (با اندازه اثرگذاری کمتر از ۰/۱).

همچنین بر پایه گزارش‌های به‌دست آمده از فرا تحلیل (با بهره‌جویی از تکنیک تحلیل محتوا) اسناد کیفی مشخص شد که عامل‌هایی مانند نارسایی‌ها مربوط به اعتبارات بانکی، مانند: کوتاه بودن مدت بازپرداخت وام، ناتوانی در پرداخت وام، شرایط سخت پرداخت وام و وجود نداشتن پشتیبانی‌های دولتی بیشترین تأثیر را بر روی نبود موفقیت در یک شرکت تعاونی کشاورزی دارند. دیگر عامل‌های مؤثر بر شکست شرکت‌های تعاونی کشاورزی در جدول شماره (۵) فهرست شده‌اند.

جدول شماره ۵ - عامل‌های مؤثر بر نبود موفقیت شرکت‌های تعاونی کشاورزی

ردیف	عامل	فراوانی
۱	نارسایی‌های مربوط به اعتبارات بانکی، مانند: کوتاه بودن مدت بازپرداخت وام، ناتوانی در پرداخت وام، شرایط سخت پرداخت وام	۷
۲	وجود نداشتن پشتیبانی‌های دولتی	۷
۳	کمبود نقدینگی شرکت‌های تعاونی، و نداشتن سرمایه اولیه	۶
۴	وجود نداشتن مدیریت بهینه مسئولان و مدیران تعاونی	۵

۵	آشنا نبودن اعضا با اصول و هدف‌های تعاونی	۵
۵	وجود نداشتن کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی برای اعضا و مدیران تعاونی	۶
۴	نبود تأمین و دستیابی به موقع به نهاده‌های کشاورزی	۷
۴	تشکیل تعاونی بدون مشارکت اعضا	۸
۴	نبود ارتباط با تعاونی‌های موفق برای کسب تجربه	۹
۳	نبود قوانین محکم و صریح و رودر بایستی اعضا با هیئت مدیره، به علت خویشاوندی	۱۰
۳	نبود اطلاع‌رسانی درست به اعضا و خصوص وضعیت سرمایه، و سود و زیان شرکت	۱۱
۲	وجود نداشتن نظام حسابداری در شرکت	۱۲
۱	نبود تسویه حساب مدیرعامل جدید با مدیرعامل پیشی	۱۳
۱	تشکیل نشدن به هنگام نشست‌های عمومی و هیئت مدیره	۱۴

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر پایه یافته‌های پژوهش، مشخص شده است که مهم‌ترین عامل در زمینه موفقیت تعاونی‌های کشاورزی بهره‌مندی اعضا و مدیران تعاونی از دوره‌های آموزشی می‌باشد که این نتیجه با نتایج پژوهش الهیاری (۲۰۰۸)، آقاجانی و رزانه (۱۳۸۰)، امینی و صفری شالی (۱۳۸۱)، امینی و همکاران (۱۳۸۱) و آمودئو (۲۰۰۱) همخوانی دارد. این پژوهشگران اذعان داشته‌اند که مهم‌ترین عامل در زمینه موفقیت تعاونی‌های کشاورزی ارتقاء دانش اعضا و مدیران عامل می‌باشد و بنابر پژوهش امینی و رضانی (۱۳۸۵) بین آموزش اعضا و موفقیت تعاونی ارتباط مستقیم و معناداری وجود دارد. همانگونه که در داده‌های جدول (۴) مشخص شده است، دومین عامل مؤثر در زمینه عامل‌های مؤثر در موفقیت تعاونی، سازماندهی مناسب اعضا می‌باشد که این نتیجه نیز با یافته‌های به‌دست آمده از پژوهش عبداللهی (۱۳۷۷) همخوانی دارد. وی اظهار می‌دارد تعاونی‌ها هرچه در زمینه سازماندهی مناسب اعضا بهتر عمل کرده‌اند، موفقیت بیشتری را به دست آورده‌اند. در این پژوهش، سومین عامل مؤثر بر موفقیت تعاونی هم بالا بودن پیشینه‌ی کار مدیر و تجربه‌ی مدیریتی وی به دست آمد. محققانی مانند صفری شالی (۱۳۸۰)، عبداللهی (۱۳۷۷) به اهمیت این عامل برای دستیابی تعاونی به

موفقیت اشاره کرده‌اند. رزوا و همکاران (۲۰۰۰) و (بهویان، ۲۰۰۰) هم نبود وجود آن را از دلایل نبود موفقیت تعاونی‌های مورد بررسی دانسته‌اند.

نتایج به دست آمده از تکنیک تحلیل محتوا نشان داد که مهم‌ترین دلیل نبود موفقیت تعاونی‌ها، نارسایی‌های است که این تعاونی‌ها در هنگام دریافت اعتبارات بانکی با آن برخورد کرده‌اند. این نارسایی‌ها عبارت‌اند از: کوتاه بودن مدت بازپرداخت وام، ناتوانی در پرداخت وام، شرایط سخت پرداخت وام. ایوانی (۱۳۸۸) برداشتن نارسایی‌های مربوط به اعتبارات بانکی را یکی از راه‌های مؤثر برای به دست آوردن موفقیت در زمینه تعاونی‌های کشاورزی می‌داند. پراکاش (۱۳۷۷) نیز با تحلیل داده‌های به دست آمده از بررسی‌اش نشان داد که بین آسان دریافت کردن وام با موفقیت تعاونی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. این پژوهش، دومین عامل مؤثر در شکست تعاونی‌ها، وجود نداشتن پشتیبانی‌های دولتی به دست آمد. اونال (۲۰۰۸) در تحقیقی به این نتیجه رسید که یکی از مهم‌ترین عامل‌های تأثیرگذار بر شکست این تعاونی‌ها، ناکافی بودن پشتیبانی‌های دولتی بوده است. همچنین نتایج نشان داد که سومین عامل مؤثر بر شکست تعاونی‌ها کمبود نقدینگی شرکت‌های تعاونی و نداشتن نخستین سرمایه می‌باشد که این نتیجه با یافته‌های به دست آمده از پژوهش اونال (۲۰۰۸) به طور کامل همخوانی دارد. علی‌لو (۱۳۸۱) نیز این عامل‌های را یکی از عناصر مهم در دستیابی تعاونی به موفقیت می‌داند. حال با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- ۱- از آنجا که آشنایی با اصول و فرهنگ تعاون یکی از مهم‌ترین عامل‌های در زمینه موفقیت تعاونی‌های کشاورزی می‌باشد، لذا می‌بایستی کلاس‌های آموزشی برای تقویت روحیه همکاری بین اعضا و مدیران تعاونی پیش از تشکیل و هنگام فعالیت تعاونی برگزار شود.
- ۲- واگذاری مسئولیت کاری به اعضای تعاونی در جایگاه‌های شایسته با توجه به تخصص و تجربه آنان و گزینش مدیران باتجربه برای موفقیت تعاونی‌های کشاورزی امری ضروری به نظر می‌رسد.

- ۳- توجه به اینکه اصلی ترین عاملی که موجب موفق نشدن تعاونی های کشاورزی می شود، نارسایی های مربوط به اعتبارات بانکی است، پیشنهاد می شود که تسهیلات بانکی به گونه ای در اختیار تعاونی ها قرار بگیرد که ضمن حفظ اعتبار مجری طرح، شرایط اعطای وام به متقاضیان آسان شود.
- ۴- وجود نداشتن پشتیبانی های دولتی یکی دیگر از عامل های مؤثر بر شکست تعاونی های کشاورزی می باشد، لذا پیشنهاد می شود دولت پشتیبانی های خود را از شرکت های تعاونی کشاورزی افزایش دهد.
- ۵- ضرورت دارد مسئولان و مدیران شرکت های تعاونی کشاورزی اقدام هایی را برای افزایش انگیزه اعضا و ترغیب آنان به بروز ابتکار و نوآوری در تعاونی انجام دهند (مانند: افزایش حقوق و دستمزد و یا دادن پاداش به افراد مبتکر و نوآور).

سپاسگزاری

بدین وسیله از زحمات بی دریغ و راهنمایی های شایسته جناب آقای دکتر کیومرث زرافشانی (دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه رازی)، و سرکار خانم ها: مهندس خدیجه مرادی و مهندس رضوان قنبرعلی (دانشجویان دکتری توسعه کشاورزی دانشگاه رازی) که در راستای نگارش این نوشتار ما را یاری دادند، صمیمانه سپاسگزاری می نمایم.

منابع

- ۱- آقاجانی ورزنه، م. (۱۳۸۸). بررسی و ارزیابی فعالیتهای شرکت های تعاونی تولید روستایی استان اصفهان (۱۳۷۵-۱۳۷۱). پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان.
- ۲- امینی، ام و صفری شالی، ر. (۱۳۸۱). ارزیابی تأثیر آموزش در موفقیت و شکست تعاونی مرغداران، مجله ی علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. جلد ششم، شماره ی دوم. تابستان ۱۳۸۱.

- ۳- امینی، ا.م.، رضائی، م. احمدی، باغ (۱۳۸۱). بررسی نقاط ضعف و آموزش های ارائه شده توسط اداره ی کل تعاون استان اصفهان، طرح پژوهشی.
- ۴- امینی، ا.م. و رضائی، م. (۱۳۸۵). بررسی عامل های مؤثر بر موفقیت شرکت های تعاونی کشاورزی مرغداران گوشتی استان اصفهان. مجله ی علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. سال دهم، شماره ی اول. بهار. ۱۳۸۵
- ۵- پراکش، د. (۱۳۷۷). هدف های اجتماعی تعاونی ها. اتحادیه بین المللی تعاون، ترجمه ی معصومه رضایی، انتشارات سراسری تعاونی های مصرف کارکنان دولت، ص ۱۲
- ۶- زرافشانی، ک. (۱۳۸۶). "سازه های مؤثر بر موفقیت تعاونی های تولید در بخش کشاورزی استان کرمانشاه بررسی موردی - کاربردی". دانشگاه رازی، دانشکده کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی
- ۷- شیرانی، ع. (۱۳۶۸). اصول سازماندهی و مدیریت در تعاونی ها. تهران: سازمان مرکزی تعاون کشور
- ۸- صفری شالی، ر. (۱۳۸۰). بررسی فعالیت ها و عملکرد شرکت های تعاونی کشاورزی مرغداران استان تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان.
- ۹- طالب، م. (۱۳۷۶). اصول و اندیشه های تعاونی. انتشارات دانشگاه تهران، چاپ ششم.
- ۱۰- عبداللهی، م. (۱۳۷۷). "نظام های بهره برداری". معاونت امور نظام بهره برداری وزارت کشاورزی، تهران
- ۱۱- علی لو، م. (۱۳۸۱). بررسی عامل های مؤثر در موفقیت تعاونی های استان زنجان. پورتال اداره کل تعاون استان زنجان ۱۲- ودیعی، ک و هاضمی، م. (۱۳۸۴). نهضت تعاون ایران. تهران: وزارت اطلاعات و جهانگردی. چاپ اول.
- ۱۳- Amodeo, N.P. , (2007). Be more cooperative to be more cooperative . J . Agricul . Cooperation , 29(2). Pp : 115-124
- ۱۴- Bhuyan , s. & F. olsan. (1998). Potential role of nonagricultural cooperatives in rural development : A report on focus group. Studies conducted in rural North Dakota . Econ Research Report No. 383 , Dept of Agricultural Economics , North Dakota State Univercity , Fargo , ND , January

- ۱۵-George A. Morgan Nancy L. Leech , Gene W. Gloeckner , Karen C.Barrett . SPSS for INTRODUCTORY STATISTICS Use and Interpretation. LAWRENCE ERLBAUM ASSOCIATES,PUBLISHERS Mahwah,New Jersey . LONDON 2007.
- ۱۶-Gripsryd , G , G . H . Lenvik and N.V olsen. (2007) . Influence activities in Agricultural cooperatives : The impact of heterogeneity the food sector in transition – Nordic Research – proceedings of NJF seminar. NO313, Norwegian Agricultural Economics Research Institute .
- ۱۷-Guinnane , T , W , April . (2002) . Regional Organization in the German cooperative . Banking system in the late 19 the century . Department of Economies , yale university. Pp : 248-249
- ۱۸-Ineternational Labour office (ILO). (۲۰۰۰). Promotion of cooperatives Job creation in small & medium – sized enterprises Fifth item on the Agenda International Labour Conference 89th Session 2001 Report V . (1), Geneva frist published , printed in Switzerland.
- ۱۹-unal.v.(2008).Acomparative study of success and failure of fishiry cooperatives in the agean•turkey•journal compillation©2009.black well verlage•Berlin Iss No175-8659
- ۲۰- Stokes , J (2003). How to do media & cultural studies: sage.
- ۲۱-Rader,s (2007). Qualitative Methods of Data Analysis: swiss- Federal Institute of Technology. Zurich.